

El mecanisme de mercat davant d'alguns grans problemes actuals

Ramón Nemesio i Ruiz

Prof. "Sènior" i membre d'APRJUV

(Comunicació presentada en el 23^è Aplec de la "Society for the Advancement of Socio-Economics

" celebrat a Madrid del 23 al 25 de juny de 2011)

ÍNDEX

1. Introducció
 2. Anàlisi econòmica i problemes mediambientals
 3. Medi ambient, mercat i ocupació
 4. Un sistema sense mercat?
 - 4.1. *Condició necessària*
 - 4.2. *Què podria fer un sistema sense mercat?*
 - 4.3. *Possible en la pràctica?*
-

1. Introducció

En la nostra societat ens enfrontem a alguns problemes que no poden ser satisfactòriament resolts amb la organització social actual, és a dir, amb el capitalisme. Cal dir que el funcionament del capitalisme està basat en el *mecanisme de mercat*. Doncs bé, el mecanisme de mercat és un dels principals factors que contribueixen al sorgiment d'aquests problemes.

Centrarem la nostra atenció en quatre problemes, o conjunts de problemes, que estan al seu torn íntimament relacionats entre si: ¹El *deteriorament ecològic*, ²l'*atur* (o la inseguretat en el treball), ³les *pensions de jubilació* (i la Seguretat Social en general) i ⁴el vell i sempre present problema de la *desigualtat*.

2. Anàlisi econòmica i problemes mediambientals

Quan es fan anàlisis econòmiques sobre l'atur, crisi, pensions etc. es parla de producció, competitivitat etc. Sembla que se segueixen fent les anàlisis com abans, és a dir, pressuposant implícitament que ens trobem en un món infinit, o, en altres paraules, ignorant el problema ecològic. Però és el cas que si incloem els límits ecològics en l'anàlisi obtenim una visió de la realitat molt més diferent i molt més adequada. Així doncs, anem a començar ací considerant el problema ecològic.

3. Medi ambient, mercat i ocupació

A què es deuen els nombrosos i variats problemes mediambientals que patim? De manera immediata, la primera causa (no l'única) és la producció. Però la producció no és un fi en si mateix: hom produeix *per al consum*. Així resulta que la principal causa *original* del problema és l'enorme consum que es dona al planeta. Algunes de les agressions al medi ambient no es produeixen exclusivament a través de la producció, sinó també directament pel propi consum: deixalles, contaminació, consum domèstic d'energia ...

Vistes així les coses resulta que una necessitat **ineludible** per aturar el deteriorament del medi ambient consisteix en la *reducció del consum*. A això se li poden posar tres objeccions:

1. Hom pot aturar el deteriorament del medi ambient sense reduir el consum, per *mitjans tècnics*: màquines menys contaminants, energies "netes" etc.
2. Reduir el consum implica abaixar el nivell de vida.
3. Si es redueix el consum, s'enfonsa l'economia.

Les dues primeres objeccions es poden rebatre. La tercera és contundentment certa. *Fora que ...*

Vegem:

- Ad 1. És veritat que el progrés tecnològic ens permet reduir l'impacte ecològic de la producció (menys emanacions, menys residus, més eficiència energètica etc.). Però aquest impacte no pot mai arribar a zero (fins i tot les energies "netes", l'ús massiu de les quals no està precisament al girar el cantó, no són totalment netes: com a mínim requereixen la producció d'equip). Mentre el consum segueix creixent, el planeta seguirà sent agredit per damunt de la seua capacitat de regeneració.
- Ad 2. Si per nivell de vida s'entén abundància de béns materials, la reducció del consum serà, per definició, descens del nivell de vida. Però si per nivell de vida entenem el que se sol anomenar *qualitat de vida*, probablement es pot viure molt bé amb menys béns materials, encara que això hauria d'anar acompanyat de canvis culturals. I en darrer terme, si haguéssim de triar entre abaixar la qualitat de vida o sucumbir, doncs això és el que hi hauria.
- Ad 3. Efectivament, si es consumeix menys les empreses han de produir menys à acomiaden treballadors à augmenta l'atur à més reducció del consum à moltes empreses fan fallida à més atur à... cercle viciós. No es pot predir què passaria en concret; d'una manera o altra la situació seria desastrosa. Senzillament el que passa és que el sistema de mercat necessita un creixement econòmic constant

—i per tant un augment constant del consum— per poder funcionar. En cas contrari s'enfonsa l'economia. - *Fora que ...*

4. ¿Un sistema sense mercat?

Fora que es pugui posar en pràctica, i funcione, un sistema alternatiu que *no depenga del mecanisme de mercat*. Potser això seria possible amb algun tipus d'estructura fortament jerarquitzada, dominada, per exemple, per un petit grup financer. Però, lògicament, la solució que anem buscant ací ha de ser, a més, *democràtica*.

4.1. Condició necessària

La condició absolutament necessària perquè pugui funcionar un sistema sense mercat que siga a l'hora democràtic, és que hi haja un substancial grau de *solidaritat* entre tots els membres de la societat. Específicament, solidaritat del tipus *civisme* (la solidaritat en general consisteix en sacrificar-se pel bé d'altres, o, el que és el mateix, en **no** anteposar els interessos propis als dels altres; aquesta solidaritat es presenta de diverses formes segons situacions i contextos, i una d'aquestes formes és el civisme).

El *civisme* es defineix millor com el contrari de «l'incivisme»: Una persona no-cívica és qui incompleix normes o escatima esforços a fi d'aprofitar-se del compliment i de l'esforç dels altres.

Podrà donar-se algun dia aquesta condició necessària?

Aquesta qüestió la podem analitzar millor després que hàgem considerat breument el funcionament d'aquest hipotètic sistema.

4.2 Què podria fer un sistema sense mercat?

Partim d'una succinta descripció del sistema com un *tipus ideal* a l'estil de Max Weber, i a continuació raonarem com encararia aquest sistema els problemes socioeconòmics enunciats més amunt: 1) deterioració ecològica, 2) atur o inseguretat en l'ocupació, 3) pensions de jubilació i, en general, seguretat social i serveis públics, i 4) desigualtat econòmica i social. Després, a l'apartat següent, especularem sobre el grau en què la realitat podria aproximar-se al tipus ideal.

Tipus ideal.-

- A) *Característiques*: 1) Absència del mecanisme de mercat. 2) Democràcia: totes les decisions es prenen democràticament.
- B) Es compleix la *Condició Necessària* perquè es donen les característiques esmentades. Aquesta condició és: *Solidaritat total* entre tots els membres de la societat, la qual cosa porta a que tots els comportaments siguin *cívics*.

Funcionament.-

L'objectiu de tota activitat econòmica és possibilitar la satisfacció de necessitats humanes mitjançant el consum de béns i serveis (més exacte seria dir "ús i consum"; però ací simplifiquem i agrupem tots dos matisos sota el terme "consum"). Per tant, les decisions bàsiques que procedirà prendre en primer lloc seran les *decisions sobre el nivell de consum*. No té sentit ara entrar en especulacions sobre les maneres concrets en què es puguin prendre aquestes decisions. Però sí és crucial destacar que serien *decisions conscients*, **no el producte d'una dinàmica cega** (a diferència del sistema de mercat, on una dinàmica cega impulsa el creixement constant del consum.).

Aquestes decisions sobre el consum es prenen tenint en compte diversos factors: Entre ells la *sostenibilitat ecològica*.

En a base a les decisions que es vagen prenent s'organitza la producció, per a la qual s'utilitzen les forces productives (tant humanes com materials) presents en la societat.

Atès que, amb els avanços tecnològics i les qualificacions humanes actuals, la capacitat de producció en el conjunt del planeta és molt superior a la necessària per a un consum limitat per l'imperatiu ecològic, el temps de treball requerit de cada persona és inferior a la durada normal de la jornada de treball a la nostra societat. A la nostra societat capitalista amb mecanisme de mercat es dóna l'absurd que uns hagen de treballar durant llargues jornades mentre que uns altres són a l'atur; en un sistema sense mecanisme de mercat, no: simplement el treball es reparteix entre tots, i tots gaudeixen d'oci. (Recordem que ací estem descrivint un *tipus ideal* que inclou la premissa de *solidaritat total*; per tant no hi ha la possibilitat que baixi la productivitat a causa que molts s'escaquegen).

En un sistema sense mecanisme de mercat tampoc no té sentit el concepte de salari com a *preu* pel treball prestat. Simplement el flux total de béns i serveis produïts es va repartint entre tots en funció de les seues respectives necessitats. Açò al seu torn significa que no hi ha un sistema específic, diferenciat, de seguretat social ni de pensions de jubilació, ni té sentit que aquestes prestacions puguin entrar en crisi, ni pot

donar-se l'absurd que perquè es puga mantindre el sistema de pensions s'haja de retardar l'edat de jubilació. En resum, treballen els que estiguen en condicions de fer-ho i produeixen el que es necessita entre tots; i damunt queda temps per a l'oci.

Finalment, si es reparteix entre tots el que es produeix entre els que estiguen en condicions de treballar, tampoc hi ha lloc per a desigualtats ni misèries: ni dins de cada estat ni a ni nivell de tot el planeta.

Hom podrà objectar que el quadre que hem pintat ací és excessivament simplista. Però adonem-nos que totes les complicacions que se'ns presenten en la nostra societat actual –atur, precarietat, desigualtats, fallida del sistema de pensions, "necessitat" de reduir serveis públics i prestacions socials, i, *last but not least*, el deteriorament ecològic– radiquen en darrer terme en el sistema de mercat.

Una altra qüestió és, fins a quin punt un sistema sense mercat, i a més democràtic, podrà donar-se en la realitat.

4.3. ¿Possible en la pràctica?

La clau està en la possibilitat o impossibilitat que es done la *condició necessària*: Solidaritat perfecta en tots els membres de la societat.

La perfecció absoluta no es donarà. Però podria arribar a donar-se un grau de solidaritat prou elevat perquè funcionés un sistema bastant aproximat al tipus ideal descrit?

Podem suposar que el grau de solidaritat entre els membres d'una societat dependrà en gran part de la cultura i de l'estructura d'aquesta societat i de com aquestes evolucionen. Però encara queda molt per investigar, i no sabem quin és el sostre a què puga arribar el grau mitjà de solidaritat en una societat; potser és molt baix, o potser molt alt, encara que en el moment actual deixe molt que desitjar.

-->O<--